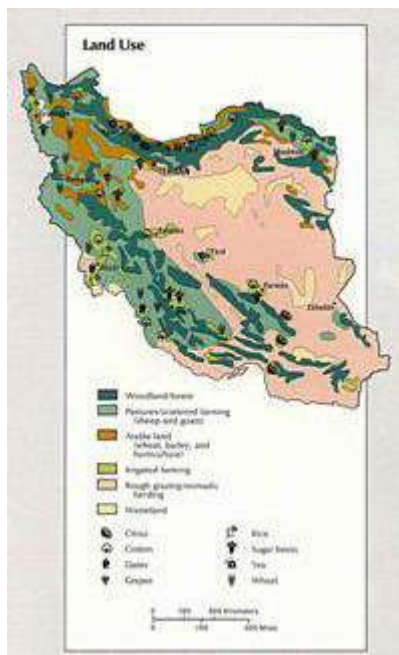
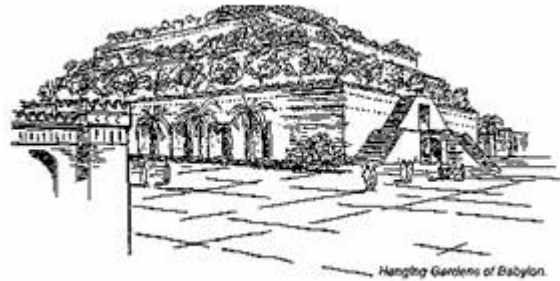

PERSKÁ ZAHRADA (1. část)

Dr. R. MIRCHI

Co si představit pod pojmem zahrada a jak ji můžeme definovat? Obecně můžeme zahradu popsat jako uzavřený prostor, upravený pro potěšení člověka. Zahrada se zrodila před třemi tisíci lety v Mezopotámii, kde přízpůsobení se palem místním podmínkám dovolilo vytvořit různé vegetační zóny (Vysuté zahrady v Babylónu). Hned po Mezopotámii se vyvinula velká zahradní civilizace v Persii. Anglické slovo "paradise" má kořeny v perském slovu "pairi-daeza", znamenajícím "ráj za zdí" nebo "ohrazený ráj", "park", ale také "výběh". Ve skutečnosti i naše slovo "ráj" pochází z perského slova pro ohrazenou zahradu. Pro dřívější kočovné kmeny střední Asie se stala symbolem moci představa trvalého místa, na kterém byly zasazeny květiny a stromy pro potěšení po dlouhé roky.

Než si vysvětlíme kde, jak a proč se objevila první perská zahrada, musíme si přiblížit geografickou polohu místa jejího vzniku. Dnešní Írán je obrovská země rozléhající se na 1,6 miliónů kilometrů čtverečních. Je šestkrát větší než rozloha Velké Británie a třikrát tak velká jako Francie. Vlhké klima je jenom kolem Kaspického moře, kde se velmi dobře pěstují čaj a rýže, zbytek země pokrývají pouště a stepi. Většina území je výše položená. Esfahán je nad 1400 m n.m., Hamadán 1800 a Šíráz 1600. Nadmořská výška hlavního města Teheránu se pohybuje od 1200 do 1700 m. Tyto přírodní podmínky daly ve skutečnosti podnět k budování zahrad na tomto území.

Takže se dostáváme k historii budování zahrad. 550 let před narozením Krista založil perský vladař Kýrus I. Perské království a vystavěl si palác a zahrady na výše položeném místě na jihozápadě Íránu, které pojmenoval po svém rodu - Pasargard. Do dnešní doby se zachovaly obvodové zdi zahrady. Kamenná vodní koryta a nádrže vedoucí do paláce, chrámu a pavilónu, spolu tvořily celek a poskytovaly vodu pro jeho sady, které byly uspořádány v rozích a středu čtverce. Tak vznikla první perská zahrada. Po ní bylo vybudováno mnoho dalších podobných zahrad. V pozdějším období, za vlády Sasánovské dynastie v letech 200 až 635 našeho letopočtu, nastoupil v perských zahradách kult vody. Pro Íránce to bylo období legend a mýtů, kdy jejich láska k vodě byla ve skutečnosti formována zoroastriánským vodním kultem, bohyní Anahitou. To nastalo ihned po nástupu vlády Sasána, zakladatele dynastie, který byl knězem v klášteře v Estachru, a byl oddán tomuto kultu. Tradiční láska k bazénům a fontánám pravděpodobně měla kořeny v duších lidí tohoto období. Voda hrála podstatnou roli v zahradnickém stavitelství: zdůrazňovala stavitelské prvky, zakrývala venkovní hluk, produkovala příjemné šumění, zavlažovala rostliny, zvlhčovala a ochlazovala horké suché

mikroklima, utišovala prašný vítr. Srdcem perského zahradního domu byla fontána, precizně chrlící životodárnou vodu v poušti.

V polovině 7. století obsadili Írán Arabové. Ačkoli neměli pro perský přepych a vyznání čas, přesto byli uchváteni jejich zahradami a ve svých budoucích taženích nemohli opomenout zakládání zahrad ve starém perském duchu.

Mongolská invaze na počátku 13. století pod vedením Džingischána měla podobný průběh vnímání perských zahrad s tím rozdílem, že mongolští vládci si присvojili perskou kulturu stavitelství zahrad, a při další invazi do Indie a okolních států tyto vyprahlé země zvelebili, a přitom již využili nabytého umění při stavbách nových paláců.

Mughalové byli přivedeni do Indie Baburem, který se narodil ve Střední Asii v r. 1483. Baburovo vítězství v Panipatu v r. 1526 položilo základ Mughalské říši a ukončilo vládu sultanátu Dillí. Babur byl nešťastný, že nenalezl v Indii žádné zahrady jako ty, které znal z Kábulu (ve staré Persii). Ihned jak Babur přijel do Agry, vyčlenil místo podél řeky, kde začal kopat a vybudoval lázeňský dům. Pak následovaly nádrž a pavilon. A brzy nato byla založena perská zahrada, která mu připomínala jeho severní domov. Dnešní předměstské zahrady v prosperujícím okolí větších měst v Íranu vykazují poslední dotek dřívější originality. Oficiální zahrady se staly památkami a sady se staly rekreačními místy pro bohaté. Tyto zahrady můžete vidět např. v Indii, Izraeli (Hajfa), Malé Asii, Střední Asii, ale v hojném počtu ve Španělsku, a dokonce i v Jižní Americe.

Popis hlavních prvků perské zahrady

Zvláštní postavení v perské zahradě mají rostliny. Od předků zdědili Peršané nádhernou encyklopedii stromů, keřů a květin, které byly používány při budování zahrad. Topoly a cypřiše dávaly klimatickou ochranu. Jilmy, vrby a duby poskytovaly stín v létě a nechaly slunce pronikat skrze v zimě. Aby se zmírnily problémy s nežádoucím prouděním vzduchu způsobeným hradbami, byly do zahrady vysazovány úzce listnaté cypřiše, které omezovaly turbulenci uvnitř zahrady a zároveň filtrovaly prach. Byly vysazovány vždy na protilehlých stranách zahrady, orientované v řadách na východní a západní straně. Tím bylo docíleno toho, že vrhaly stín přes zahradu během celého dne. Borovice byly užívány prostorově pro barevný kontrast. Pokladem zahrady byly citrusy pro jejich ovoce a vůni jejich květů. Při projektování zahrady měly přednostní postavení. Poskytovaly nejen potravu a každodenní barevnost, ale také ochrannou klenbu přes noc. Tato klenba omezovala ztráty vlhkosti a chladu z prostoru pod nimi a efektivně chytala do pasti studený vzduch. Projektanti vháněli tento studený vzduch ze zahrady do domu pomocí různých přírodních kanálů a odtamtud jej vyváděli ven skrze důmyslné komíny (badgir). Tím vytvořili přírodní chladicí systém. Mezi vysazované květiny patří růže, jasmíny, hyacinty, narcisy, tulipány, fialky, macešky.... Perské zahradnictví se nesnaží květiny od sebe oddělit. S

citem se míchají dohromady k vytvoření barevné škály lahodící oku a směsice nádherné vůně. Odtud vychází pojem "perská zahrada" v textilním, keramickém a jiných odvětvích průmyslu pro vyjádření pestré barevnosti.

Co neodmyslitelně patřilo k perské zahradě, bylo ptactvo, které zahradu oživovalo - dávalo jí barevnější život. Patřili mezi ně labuť, bažanti, holubi, kachny a zpěvné ptactvo. V bazénech se proháněly barevné ozdobné rybičky.

Zahrady odrážejí zvláštní vztah mezi člověkem a přírodou. Když jsou člověk a příroda ve styku, může na jedné straně zvítězit harmonie, na druhé straně zde může nastat konflikt. Zahrady složené z obou prvků - přírody i zásahem člověka - zrcadlí tyto protikladné postoje. Návrh zahrady je formou umění a tak odráží zvláštnost kultury, filosofie a doby. Některé minulé civilizace byly významné v navrhování zahrad, mezi nimi Persie byla ve vedení.

Zahrada by měla být nerozlučitelně spjata s íránskou kulturou od doby vlády císaře Kýruse, pěstujícího ovocné stromy v Pasargardu, severně od Šírázu. Pojetí zahrady je základem k pochopení záměru přestavby Esfahánu šáhem Abbasem I. Paláce, které postavil, byly malé, dokonce každý byl využíván k určitému účelu: pro zábavu návštěvníků, pro oddych apod. Všechny byly spojeny se zahradami seskupenými podél jejich velké centrální aleje, Chahar Bagh (Čtyři zahrady).

V dnešním Esfahánu je několik opuštěných zahrad, ale každý dům má svoji vlastní miniaturní ohradu, která obvykle poskytuje nějaký stín a malý bazének, kolem kterého se mohou lidé shromáždit, když to počasí dovoluje.

Stavitelské pojetí zahrady odráží "cit pro místo" (zahrada Mahan). Zahrada bývá nahlížena jako vymezený prostor, obsahující mimo sebe sama ještě celkový odraz vesmíru.

Stavitelská podoba je nalézána v klášterních kresbách v prostorech Masjed-e-Shah nebo v zahradě v Madrasa Mader-e-Shah. Odtud pochází pronikavý příběh, že 70 let po smrti šáha Abbase I. jeho oddaný, ale neschopný následník sultán Hussein, který postavil Madrasa Mader-e-Shah, založil novou zahradu uvnitř Esfahanu na Farahabadu. Když byl poražen Afghánci v bitvě označené za konec dynastie Safavidů, nabídl kapitulaci město Esfahán výměnou za pokojný život na Farahabadu. Afghánci zabrali město se zahradou a později je zničili.